

ИСТОРИЈСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
SASA BRANCH IN NOVI SAD

MATICA SRPSKA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE

HISTORICAL LEXICOGRAPHY OF THE SERBIAN LANGUAGE

Edited by

Academician JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR
Prof. ISIDORA BJELAKOVIĆ
Prof. MARINA KUREŠEVIĆ

NOVI SAD 2021

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОГРАНАК САНУ У НОВОМ САДУ

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ИСТОРИЈСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Уредници

академик ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЉОР
проф. др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ
проф. др МАРИНА КУРЕШЕВИЋ

НОВИ САД 2021

Снежана Петровић, Соња Манојловић

НАЧИНИ МОДЕЛИРАЊА ОДРЕДНИЦА ИСТОРИЈСКИХ РЕЧНИКА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ*

У раду су анализирани начини моделирања одредница историјских речника у дигиталном окружењу. Предочене су предности писања и објављивања речника у дигиталном окружењу, из перспективе аутора и из перспективе корисника. Показана су три примера историјских речника објављених на интернету и након тога на примеру једне могуће одреднице историјског речника српског језика дат је предлог за њено моделирање.

Кључне речи: српски језик, историјска лексикографија, дигитализација, моделирање лексикографских података, дигитална издања речника.

1. Увод. Развој информационах технологија суштински је утицао на начин на који се данас речници пишу, објављују и користе. Ретки су примери значајних речника европских језика чија издања у неком облику нису доступна на интернету, било да се ради о првобитно штампаним, а потом дигитализованим публикацијама, онима који се и пишу и објављују у дигиталном окружењу, или о хибридним едицијама, које подразумевају допуњавање у дигиталном окружењу старијих, ретро-дигитализованих издања.¹ У том светлу, најављено започињање рада

* Овај рад је финансирало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-9/2021-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ На пример, *Оксфордски речник енглеског језика (Oxford English Dictionary)* дигитализован је 1989. године, након неколико штампаних допуна првог издања из 1928. године, а 1992. године је објављено CD-ROM издање, које је привукло нове читаоце; онлајн верзија која је уследила омогућила је континуирано ревидирање одредница из претходних издања (OED). Слично је било и са *Речником Француске академије (Dictionnaire*

на историјском речнику српског језика, иако долази деценијама након сличних подухвата у различитим словенским и несловенским срединама, може, као своју предност, искористити не само савремена научна и методолошка сазнања, него и употребити најновија технолошка достигнућа из области дигиталне истраживачке инфраструктуре. Намера овог рада је да укаже на предности писања и објављивања речника у дигиталном окружењу, да представи дигитализацију три историјска речника (руског, холандског (са фризијским) и пољског језика), као и да на примеру једне потенцијалне одреднице историјског речника српског језика предложи моделирање података у складу са међународним стандардима за обележавање текста.

1.1. Предности писања и објављивања речника у дигиталном окружењу. Из перспективе аутора, главне предности писања и објављивања речника у дигиталном окружењу су нелинеарно писање, могућност допуњавања и модификовања садржаја након објављивања и коришћење алата који олакшавају и убрзавају процес писања.

Предност нелинеарног писања подразумева писање и објављивање одредница независно од азбучног реда. Приликом оваквог начина рада није неопходно формирати коначан списак одредница пре почетка израде, па чак ни пре објављивања у дигиталном окружењу. Уколико се током рада појави нова одредница, она се може у било ком тренутку додати на своје место према азбучном реду.

Уколико се укаже потреба за додавањем нових података у већ објављену одредницу (као што су нове потврде, упућенице, литература и сл.) или за модификовањем већ објављеног садржаја, то се може урадити врло једноставно. Дигитална издања речника ажурирају се у временским периодима које уредништво одреди – на пример, *Историјски речници холандској и фризијској језика (Historische Woordenboeken Nederlands en Fries)* на свака два месеца, *Оксфордски речник енглеској језика (Oxford English Dictionary)* на свака три месеца, а *Дигитални речник немачкој језика (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache)* два пута годишње.

Сам процес писања се може олакшати и убрзати коришћењем одговарајућих алата. Најважнији од њих су програм за писање речника и електронски корпус. Програм за писање може повлачити податке директ-

de l'Académie française), који је доживео осам издања (1694–1935) пре него што је покренута израда онлајн верзије. Папирна издања су најпре ретроцифрована и обједињена у корпус ком се може приступити на сајту речника (DAF).

но из корпуса, па је зато добро прво формирати корпус. Од квалитета обележавања корпуса зависи у којој мери и на који начин ће он моћи да се повеже са програмом за лексикографску обраду.² Сам програм за писање требало би да омогући структурирање одреднице на онај начин који је најпогоднији за објављивање и претраживање.

Из перспективе корисника главна предност дигиталних издања лежи у могућности претраживања речника према различитим критеријумима, уместо линеарног ишчитавања штампаног речника у потрази за потребном информацијом. На пример, могу се тражити све именице које припадају одређеној деклинационој врсти, све потврде из одређеног историјског периода итд. Поред тога, речници се могу међусобно повезивати, па корисник током читања једног речника може лако консултовати и друге (нпр. проверити етимологију, упоредити са савременим речницима и сл.).

2. ПРИМЕРИ ДИГИТАЛНИХ ИЗДАЊА ИСТОРИЈСКИХ РЕЧНИКА. Могућности које пружа објављивање речника у дигиталном окружењу су бројне, а које ће од њих бити искоришћене приликом моделирања одреднице зависи од циљева које аутори пред себе поставе. Моделирање одредница је начин да се ти циљеви постигну, а они своју примену и одраз налазе у могућностима претраживања. Кроз приказивање различитих могућности претраге на примеру три историјска речника показаћемо колико је за дигитална издања важно добро осмишљавање модела одреднице.

2.1. МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ СЛОВАРЯ ДРЕВНЕ-РУССКАГО ЯЗЫКА ПО ПИСЬМЕННЫМЪ ПАМЯТНИКАМЪ И. И. СРЕЗНЕВСКАГО. Речник староруског језика И. И. Срезњевског издат је у три тома (1893, 1902. и 1912. године) и садржи лексику споменика од XI до XVII века, са акцентом на период од XI до XIV века (Веколова 2015: 148). Из споменика је ексцерпирана и народна и црквенословенска лексика (Богатова 1988: 115). Речничка одредница садржи потврђене варијанте основног облика насловне речи, превод на руски и латински језик, као и грчки еквивалент код преводних споменика, након чега следе примери из извора.

Овај речник доступан је на више интернет-адреса, и то у виду документа у PDF-у који садржи скенове целокупног речника (по томовима)³,

² О важности макар и накнадног повезивања корпуса и историјских речника в. Тител 2018.

³ На пример, на сајту Института за руски језик „В. В. Виноградов” РАН <http://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=sreznevskij>.

у виду фотографија сваке појединачне стране,⁴ или подељено по словима⁵.

Овде ћемо приказати дигитализовану верзију речника доступну на сајту <http://oldrusdict.ru/dict.html>, где је поред сегментације документа у PDF-у по словима омогућена и претрага по лемама и по дефиницијама значења. Претрага се може вршити кроз цео речник, а може се и ограничити на одређене врсте речи, семантичке и термилошке групе, као и на речи жељене дужине. У претрази се могу користити регуларни изрази, а резултати претраге се приказују у виду табеле која садржи лему и њене варијанте, дефиницију значења, врсту речи, упућенице на друге одреднице, као и линк на страницу документа у PDF-у на којој се дата реч налази (в. сл. 1), као и аутоматски генерисан списак сродних речи (в. сл. 2).

МАТЕРИАЛЫ
ДЛЯ
СЛОВАРЯ ДРЕВНЕ-РУССКОГО ЯЗЫКА
ПО
ПИСЬМЕННЫМЪ ПАМЯТНИКАМЪ.
И. И. СРЕЗНЕВСКОГО.
[ОГЛАВЛЕНИЕ](#)

Поиск по словарным статьям (дореформенный язык)

Поиск по значению (современный язык)

Часть речи: все Категории: все Область: имена Богов Количество букв:

Не выводить церковные термины: Реверс: Найти

Назад

Выбрано слов (по статье) - 19

Словарная статья	ФП	Производные формы	Ссылки	Значения	Страница	Часть речи
ВЕЛЬЗОВУЛЬ				название злого духа	3863	ИМЯ
ВОЛОСЬ		ВЕЛЕСЬ ВЛАСЬ		скотий бог	1158	ИМЯ
ДАЖЬБОГЪ		ДАЖЬБОГЪ		старославянский бог Дажьбог	1323	ИМЯ
ДИИ			ДЬИ	Зевс	1344	ИМЯ
ДЬИ			ДИИ	Зевс	1393	ИМЯ
МОКОШЬ		МОКЪШЬ		название древне-русского божества	2099	ИМЯ
ПЕРКУНЬ				бог грома и молнии древней Литвы	2477	ИМЯ
ПЕРУНЬ		ПЕРЖНЬ		бог грома и молнии у древних славян	2477	ИМЯ

Слика 1. Резултати претраге Речника И. И. Срезњевског по семантичкој групи „имена богова”

⁴ На сајту Руске државне библиотеке <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004012018#?page=3>.

⁵ На сајту библиотеке „Научно наслеђе Русије” која се развија у организацији РАН <http://books.e-heritage.ru/book/10075995> или на сајту <http://urokirus.com/slovarsreznevskogo/index.php>, где је уз фотографије дат и списак лема по словима, савременим правописом. Списак лема није повезан са одговарајућим местима на фотографијама, већ служи само како би се брзо добила информација да ли тражена реч постоји у речнику.

Страница фонетического поиска.					
Внимание! Слова подбираются по фонетической маске и не гарантируют родственности обнаруженных слов!					
Исходное слово - ВЪСКРЪСЕНИИЄ (фонетическая маска - S-K-RISEN)					
Словарная статья	Производные формы	Ссылки	Значения	Страница	Часть речи
ВЪСКРЪСЕНИИЄ		ВЪСКРЪСЕНИИЄ		1214	
ВЪСКРЪСЪНЫИ		ВЪСКРЪСЪНЫИ		1214	
ВЪСКРЪСЕНИИЄ	ВЪСКРЪСЕНИИЄ ВЪСКРЪСЕНИИЄ ВЪСКРЪСЕНИИЄ		воскрешение	1214	СУЩ
ВЪСКРЪСЕНИИЄ	ВОСКРЕСЕНИИЄ		воскресный день	3875	СУЩ
ВЪСКРЪСЪНЫИ	ВОСКРЕСЪНЫИ		относящийся к воскресному дню	3875	ПРИЛ
ВЪСКРЪСЪНЫИ	ВЪСКРЕСЪНЫИ		воскрешенный ?	1215	ПРИЛ
Убрать из окончания 1 слог (фонетическая маска - S-K-RIS)					
Убрать из окончания 2 слога (фонетическая маска - S-K-R)					
Поиск с выпавшей гласной. Фонетическая маска - SAK-RISEN					
----- (c) NarySerge 2014 г.					

Слика 2. Резултат претраге аутоматски генерисаног списка фонетских варијанти и изведеница

2.2. HISTORISCHE WOORDENBOEKEN NEDERLANDS EN FRIES (ИСТОРИЈСКИ РЕЧНИЦИ ХОЛАНДСКОГ И ФРИЗИЈСКОГ ЈЕЗИКА). Речнички портал Историјских речника Института за холандски језик обједињује пет речника, четири холандског језика и један фризијског. Холандски речници обухватају период од 500. до 1976. године (Old Dutch Dictionary 500–1200, Early Middle Dutch Dictionary 1200–1300, Middle Dutch Dictionary 1250–1550, Dictionary of the Dutch Language 1500–1976), а фризијски од 1800. до 1975. године (Dictionary of the Frisian Language 1800–1975).

Речници се на порталу, доступном на следећој адреси <http://gtb.ivdnt.org/search/>, могу претраживати појединачно или истовремено. Основна претрага се може вршити преко савременог холандског облика, посведоченог историјског облика, по врстама речи, по значењима, примерима, а претраживање се може вршити и кроз читаву одредницу (слика 3).

The screenshot shows the 'Basic Search' tab selected. The search criteria are:

- Dictionaries: ONW, VMNW, MNW, WNT, WFT
- Modern Dutch keyword: [empty text box]
- Original keyword: [empty text box]
- Part of speech: [empty text box]
- Word in meaning: [empty text box]
- Word in quote: [empty text box]
- Word in article: [empty text box]

 At the bottom, there are buttons for 'Erase', 'Special characters', 'Aaâ', 'History...', 'Help...', and a 'Search' button.

Слика 3. Основна претрага на порталу Историјских речника
Института за холандски језик

Напредна претрага нуди далеко више могућности. Што се тиче претраге по насловним речима одредница, напредна претрага нуди и могућност претраге по варијантним облицима насловне речи. Етимологија се може претраживати према етимону и према језику из кога он потиче. Морфолошка претрага је могућа према творбеним морфемама, према речима које се појављују у морфолошком опису и према типу деривације (слика 4).

The screenshot shows the 'Advanced search' tab selected. The search criteria are:

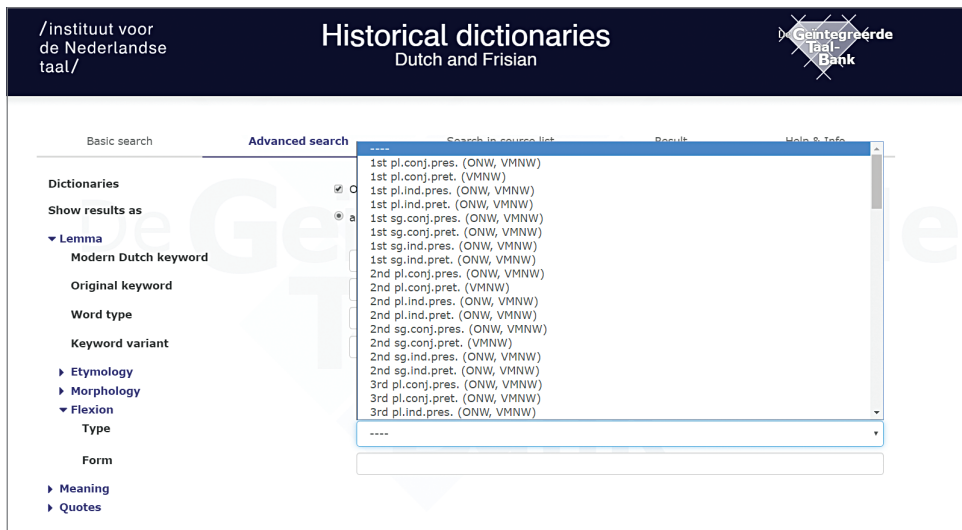
- Dictionaries: ONW, VMNW, MNW, WNT, WFT
- Display results as: a
- Lemma: Modern Dutch keyword, Original keyword, Part of speech, Keyword variant
- Etymology: Morphology
- Morphology: Morphological element, Words in the morphological description, Word formation type

 A dropdown menu is open, showing a list of morphological elements:

- diversion
- coupling
- coupling, bnw + noun
- coupling, other
- composition
- constituent derivation
- composition, bnw (unaffected) + noun
- composition, bnw (inflected) + noun
- composition, bnw + noun
- composition, bw + bnw
- composition, bw + bw
- composition, bw + part.
- composition, bw + prep
- composition, bw + ww
- composition, bw + noun
- composition, other
- constituent composition
- composition, telw + bnw
- composition, count + count

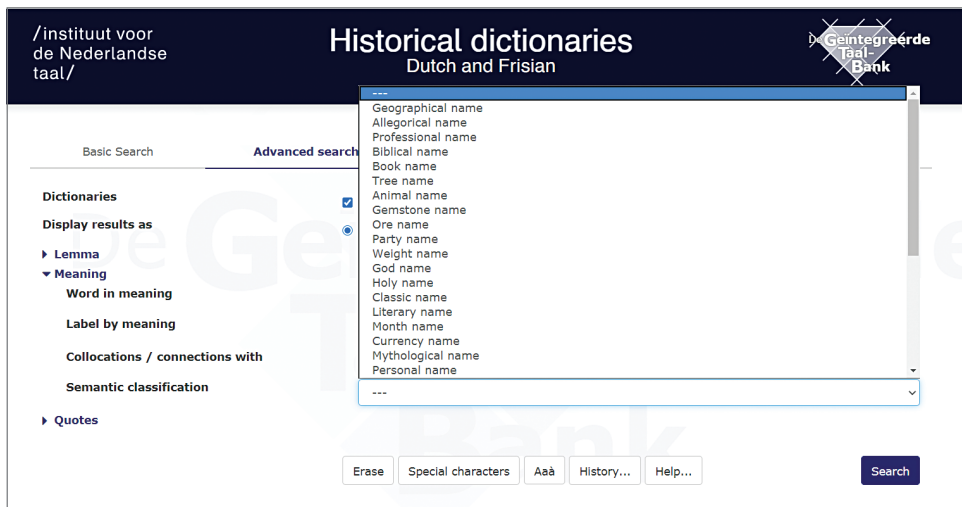
Слика 4. Морфолошка претрага на порталу Историјских речника
Института за холандски језик

Флективни облици се могу претраживати према типу, а може се тражити и конкретан облик речи (слика 5).

Слика 5. Претрага по флективним облицима на порталу Историјских речника Института за холандски језик

Одељак за претраживање значења има могућност претраге према речи која се појављује у оквиру дефиниције, према лексикографским коментарима, према колокацијама и према семантичким групама (слика 6).

Слика 6. Претрага по параметрима значења на порталу Историјских речника Института за холандски језик

У оквиру примера, могуће је претраживати према речи која се појављује у самом примеру, према извору (аутору, убијацији, датирању конкретне потврде), а такође се претрага може вршити према датирању (независно од конкретног извора) и убијацији најстарије потврде и то у задатом временском распону (слика 7).

Слика 7. Претрага по примерима на порталу Историјских речника Института за холандски језик

Резултати претраге се могу приказати у виду списка (слика 8).

Zoekvraag = semantische classificatie (Godennaam); zoek in: ONW / VMNW / MNW / WNT / WFT; toon artikelen

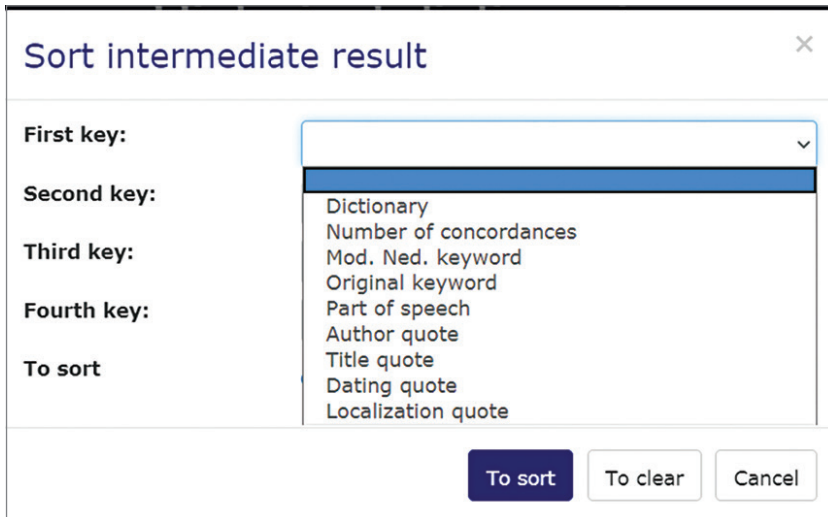
Totaal gevonden: 36 - ONW: 0 - VMNW: 36 - MNW: 0 - WNT: 0 - WFT: 0

Nr.	Wdb	Mod. Ned. trefwoord	Origineel trefwoord	Woordsoort	Betekenis
1	VMNW	Amon	AMON ^{IV}	znw.m.	Amon
2	VMNW	Apis	APIS ^I	znw.m.	Apis
3	VMNW	Apollijn	APOLLIN	znw.m.	Apollo
4	VMNW	Apollo	APOLLO	znw.m.	Apollo
5	VMNW	Astarot	ASTAROTH	znw.v.	Astarot

Help... Sorteren... Exporteren... Afdrukken... Eerste Vorige ... 1 ... Volgende Laatste

Слика 8. Резултати претраге портала Историјских речника Института за холандски језик

Резултати претраге могу се сортирати по различитим критеријумима (слика 9), преузети у жељеном формату (HTML, XML или CSV) или одштампати. Списак садржи насловну реч, линк на целокупну одредницу и податак о врсти речи.

Слика 9. Сортирање резултата претраге на порталу Историјских речника Института за холандски језик

Такође, у резултатима претраге се могу приказати и дефиниције значења (слика 10), примери, заглавни делови одредница или упућенице (слика 11).

Query question = semantic classification (**God name**) ; search in: ONW / VMNW / MNW / WNT / WFT ; show descriptions

Total found : **38** - ONW : **0** - VMNW : **38** - MNW : **0** - WNT : **0** - WFT : **0**

No.	Wdb	Mod. Ned. keyword	Original keyword	Part of speech	Meaning
1	VMNW	Amon	AMON ^{IV}	noun	1 Amun, city god of the Upper Egyptian city of Thebes, identified with the sun god Re of Heliopolis. Cf. <i>Bib. Enc., P. 52. Not in the Vulg. (cf. Ex 8) and Hist.Schol. (cf. 1 Apis (Hist.Schol. Apis), the Egyptian sacred bull associated with the death god Osiris.</i>
2	VMNW	Apis	APIS ^I	noun	1 Apis (<i>Hist.Schol. Apis</i>), the Egyptian sacred bull associated with the death god Osiris.
3	VMNW	Apolline	APOLLIN	noun	1 Apollo, Greek god. <i>A sanctuary dedicated to him stood at Delphi, where one could consult the Pythia, the medium of the god.</i> ▶ Apollo
4	VMNW	Apollo	APOLLO	noun	1 Apollo, Greek god. <i>At Delphi there was a sanctuary dedicated to him, where one could consult the Pythia, the medium of the god.</i> ▶ apollin
5	VMNW	Astarot	ASTAROTH	noun	1 Astarot (<i>Vulg./Hist.Schol. Astharoth</i>), owner, the name of the Canaanite city of Astarot (lit. : city of Astarte) in Bashan: here the name for the West Semitic

Help... To sort ... Export... Print ...

First Prev ... 1 ... Next one Last

Слика 10. Резултати претраге на порталу Историјских речника Института за холандски језик – приказ значења

Zoekvraag = woordvormingstype (afleiding); zoek in: ONW / VMNW / MNW / WNT / WFT; toon verbindingen
 Totaal gevonden: 137 - ONW: 137 - VMNW: 0 - MNW: 0 - WNT: 0 - WFT: 0

Nr.	Wdb	Mod. Ned. trefwoord	Origineel trefwoord	Woordsoort	Verbinding	Betekenis
1	ONW	adelig	ädellig	bnw.	ädellig werthan	1 Kwijtraken, verliezen.
2	ONW	allerniedst	allerniudist	bnw.	allerniudist sin	1 Het aangenaamst zijn, groot verlangen hebben naar.
3	ONW	alzo	also ^{II}	vw. ondersch. nevensch.	also hit quit.	2.2.2 Zoals men zegt, zoals gezegd wordt, zoals gezegd is.
4	ONW	aanzien	anasiani	znw. v.	ana sinero anasiune	1 In zijn ogen; naar zijn mening.
5	ONW	ANDER (1)	andar ^I	znw.	ther en ... ther ander	2 De een ... de ander; (meervoud) sommigen ... anderen.

Слика 11. Резултати претраге на порталу Историјских речника Института за холандски језик – приказ упућеница

Као резултат претраге може се видети и целокупна одредница из сваког појединачног речника (слика 12).

AMON IV

Woordsoort: znw.m.
Modern lemma: Amon

Oudste attestatie: West-Vlaanderen, 1285
 Frequentie: totaal: 1, lit.: 1
 Aangetroffen spelling: amons
 Flexie: ge
 Korte betekenis: Amon

→ 1. Amon, stadsgod van de Boven-Egyptische stad Theba, vereenzelvd met de zonnegod Re van Heliopolis. Vgl. *Bijb.Enc.*, p. 52. *Niet in de Vulg.* (vgl. *Ex 8*) en *Hist.Schol.* (vgl. *Lib.Ex. Cap.VIII*) aangetroffen.
 Semantische Klasse: Godennaam, Klass.naam, Pers.naam

Koppelingen:

Vorig artikel: amon (III)
 Volgend artikel: amonifis
 Spreidingskaart: Amon

/instituut voor de
Nederlandse
taal/

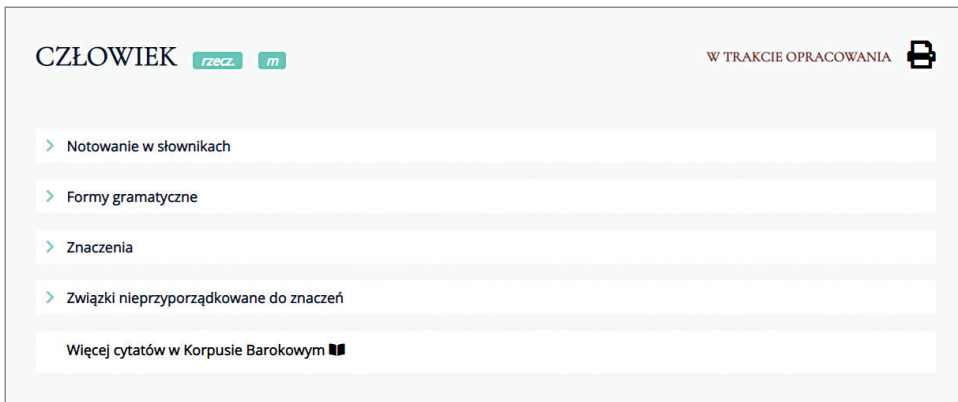
Слика 12. Пример одреднице Историјског речника холандског језика

2.3. ELEKTRONICZNY SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO XVII I XVIII WIEKU (ЕЛЕКТРОНСКИ РЕЧНИК ПОЉСКОГ ЈЕЗИКА XVII И XVIII ВЕКА). Речник пољског језика XVII и XVIII века представља наставак папирне верзије речника који је објављиван од 1999. до 2004. године, када је одлучено да се речник конвертује у електронски облик (BRONIKOWSKA et al. 2016: 48). За разлику од претходних речника који су писани и публиковани на традиционалан начин, па тек накнадно дигитализовани, овај је делом објављен у папирном облику, и након што је тај део ретроцијализован, наставаљено је са писањем у дигиталном окружењу.

Речник је доступан на следећој адреси <https://sxvii.pl/> и може се претраживати према тачном облику насловне речи, или према њеном почетку или завршетку. Поред тога, постоји могућност „прелиставања” речника, односно читања целокупног речника азбучним редом.

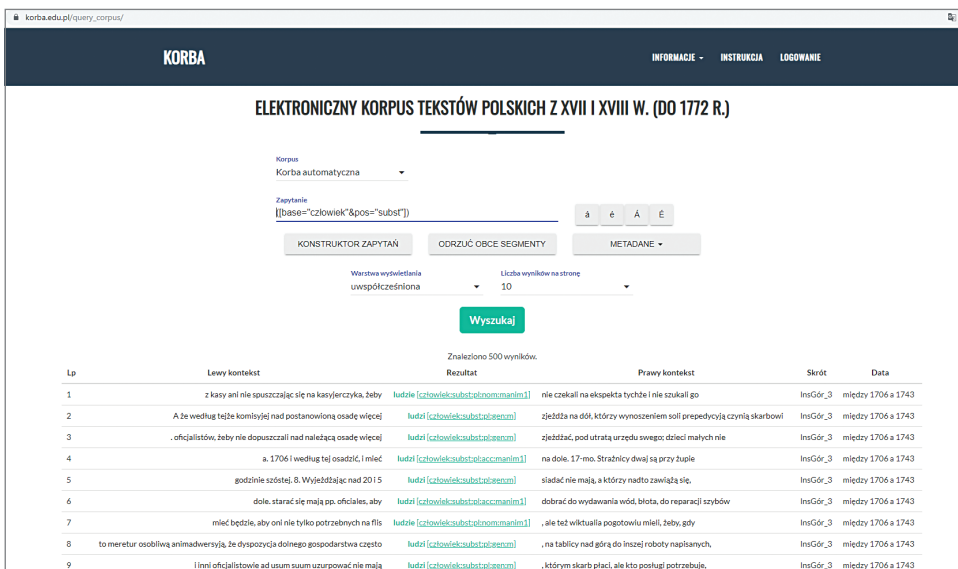
Резултати претраживања се приказују груписани према деловима одреднице (слика 13). Најпре се приказују потврде из других речника

пољског језика (од најстаријих до савремених). Након потврда из других речника, дају се граматички облици. Иза сваког облика се налази линк на претрагу датог облика у корпусу. Затим следе значења, у оквиру којих се дају примери и изрази. Иза сваког примера постоје линкови на све примере из тог дела, као и линк на целокупно дело онлајн, али не и на корпус.

Слика 13. Кратак приказ резултата претраге у Речнику пољског језика XVII и XVIII века

Корпусу се може приступити и преко посебног линка, на коме су наведени сви примери који садрже тражену реч (слика 14).

Слика 14. Сва појављивања тражене речи у електронском корпусу

Како се овај речник пише у дигиталном формату, неке одреднице се објављују пре него што су написани сви њихови сегменти. Код таквих одредница у верзији која се објављује на интернету стоји ознака да се на одредници и даље ради, као и датум последње измене (слика 15).

W TRAKCIE OPRACOWANIA Data ostatniej modyfikacji: 28.02.2019

CZŁOWIEK *rzecz. m*

Słowniki:
notują

Formy: *lp M. człowiek; D. człowieka; C. człowiekowi; B. człowieka; N. człowiekiem; Ms. człowieku*

Znaczenia:

1. *»istota ludzka«:* Rada Woenna postanowiła ábdánkować Woyską co niepotrzebne/ á zátzymać tylko pewne Pulki ná Praesidia Fortec Pogranicznych/ á ná Gwárdyá Krolewską 300. człowieká/ szczeġulne Oficyery. *MerkPol 130.* Takis **człowiek** iako y on tak żołnierz iako y on na nim skora nie z karaczyny iako y na tobie. *PasPam 114.* Iako **Człowiek** Ludzki począł mié szczerze prosić że bym u niego odpoczął. *PasPam 123v.* U tego **Człowieka** Stary rozum choc Sąm iest młody. *PasPam 143v.* Dotrzy woysku parolu [...] ktora cnota w kozydm **Człowieku** chwalebna iest. *PasPam 144.* Iako **człowiekiem** tak y jego Fortuną Bog dysponnie. *PasPam 150v.* Nieobralimsy na krolestwo Aniola Tylko **Człowieka**. *PasPam 190v.* Kollegowie moi mówią Nie naszego to Woiewodztwa **Człowiek**. *PasPam 244.* Natenczas był Praezydentem nie iaki Szumań **Człowiek** grzeczny y Rozumny. *PasPam 263.* Są to prawda bona licita [dobra dozwolone] dobra do czasu **Człowiekowi** powierzone ale onych według samego trzeba zazywać dawce. *PasPam 281v.*

▲ *Ustabilizowane połączenia wyrazowe:* ▲ **człowiek choleryczny:** ▲ **człowiek rycerski:** W MM Pan iako **człowiek** Rycerski wielkim na uczyles się zyc Zoldem. *PasPam 223.* ▲ *prosty człowiek:* Prosty **człowiek**, co trochę rozumu ma, widząc gdzie farby położono, on także także położy, mając na plotnie iuz wybitą formę i abrys. *SekrWj 46.* ▲ *chrześcijański człowiek* »chrześcijanin«: Sam Bog swemi potwierdza tego słowy Quem amo Castigo [kogo miłuję, tego karzę] Co Nie tylko Chrześcianskiemu **Człowiekowi** wdziecznym od Boga należy tollerować sercem Ale y u samych Poganow osobliwą zawsze miało kosyderacją. *PasPam 149.*

● *Przysłowia, sentencje, skrzydlate słowa:* ● Choć ludzi jest gwałt a o **człowieka** czasem trudno. *PasPam 249v.*

2. *»ktoś; ja; w funkcji podmiotu«:* Nigdy nietrzeba **człowiekowi** desperować Choc się nacie trochę za Marszcy Fortuna. *PasPam 150v.* Po kosciołach zas Gratiarum Actiones [modlitwy dziękiżynne] czyniono [...] A w **Człowieku** prawie Serce usychało. *PasPam 277v.* Gdy po bruku w Miescie idą [Dunki] to taki uczynią kołat co nie słycać Kiedy **człowiek** do **Człowieka** mówi. *PasPam 55.* Wszystko bylo co **Człowiek** zamyslił trunki dobre osobliwie miody. *PasPam 66v.* Inz kósci wsobie **człowiek** nieczmie od srogiego ztrbowania. *PasPam 98*

Слика 15. Верзија одреднице Речника пољског језика XVII и XVIII века на којој се још увек ради

Поред основне претраге, ова верзија речника пружа веома велике могућности напредне претраге. Она је подељена у неколико сегмената или блокова: тип одреднице, фаза обраде, тип речничког чланка, облици насловне речи, број облика насловне речи, број фонетских варијанти, врста речи, флективни облици, хомоними, фонетске варијанте, посведоченост у речницима, одсуство у речницима, етимологија, изрази, функција значења, рекција, квалификатори, устаљени фразеолошки изрази, фразеологизми, пословице, пренесена значења, цитати, присуство цитата и функција пододреднице (слика 16).

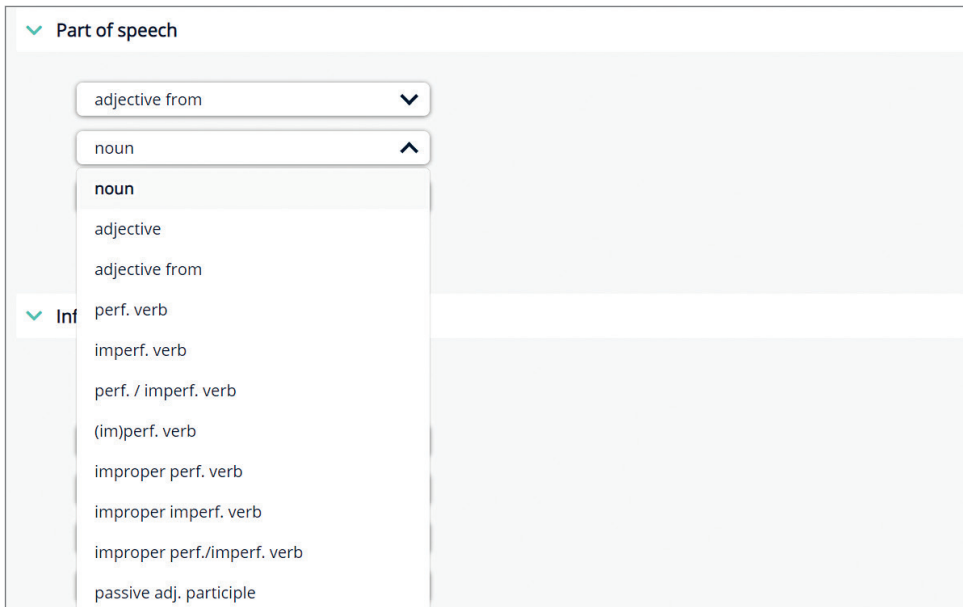
Слика 16. Део опција напредне претраге Речника пољског језика XVII и XVIII века

Претрага се може вршити по сваком од наведених сегмената понаособ, а по жељи се може и комбиновати више њих. Одабиром одређене опције претраге аутоматски се блокирају немогуће комбинације, на пример, није могуће претраживати празне одреднице према садржају различитих елемената речничког чланка.

Први сегмент омогућава претрагу тражене речи или само у насловима одредница, или само у насловима пододредница или у насловима одредница и пододредница заједно. Други сегмент омогућава филтрирање резултата претраге тако да приказују само речничке чланке у одређеној фази обраде (почетна фаза, обрада у току, коначна верзија). Такође, у резултатима се могу приказати само празне одреднице, или се пак само оне могу искључити из резултата. Могу се исписати само одреднице које садрже реконструисане облике, или пак оне које их не садрже. У оквиру сегмента облика насловне речи претрага се може ограничити на непроменљиве речи, или на оне које су непроменљиве само у једнини или само у множини, као и на оне чија је променљивост упитна. Поред тога, могу се претраживати само речи које имају две варијанте промене. У оквиру овог блока дата је и могућност ограничавања резултата претраге на именице које немају облик множине. Једна од опција је и приказивање само оних одредница које имају једну насловну

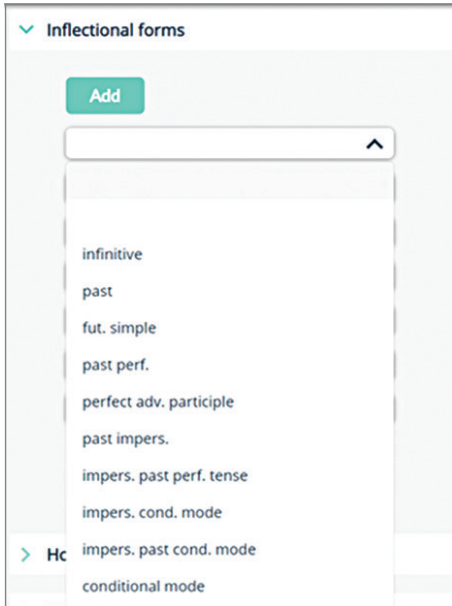
реч или само оних које их имају више. На сличан начин одреднице се могу филтрирати и према броју фонетских варијанти, с тим да је у овом случају могуће изабрати једну од четири опције: без фонетских варијанти, једна варијанта, бар једна варијанта, више варијанти.

У блоку „врста речи” може се одабрати претрага само придева, глагола, именица итд., али и детаљније претраге, попут придева изведених од именица и сл. (слика 17). Ова врста претраге може трајати мало дуже, нарочито ако се изабере више од два нивоа деривације.

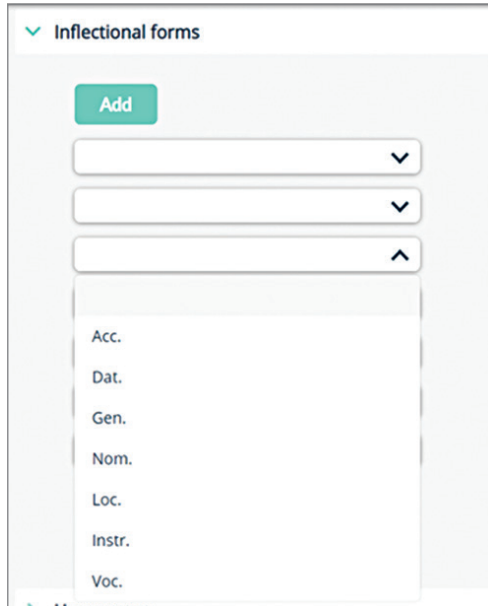

Слика 17. Блок претраге по врстама речи Речника пољског језика XVII и XVIII века

Блок флективних облика за глаголске одреднице омогућава претрагу према одређеном глаголском облику, лицу, броју итд., док за именске одреднице омогућава претрагу према падежу, роду, аниматности. Свака од ових опција дата је у посебном падајућем менију (слика 18. и 19).

Слика 18. Опције претраге
према глаг. облику

Слика 19. Опције претраге
према падежу

У посебном блоку могу се претражити само одреднице које имају хомониме, или само оне које их немају. На исти начин могу се претражити само одреднице које имају фонетске варијанте или само оне које их немају.

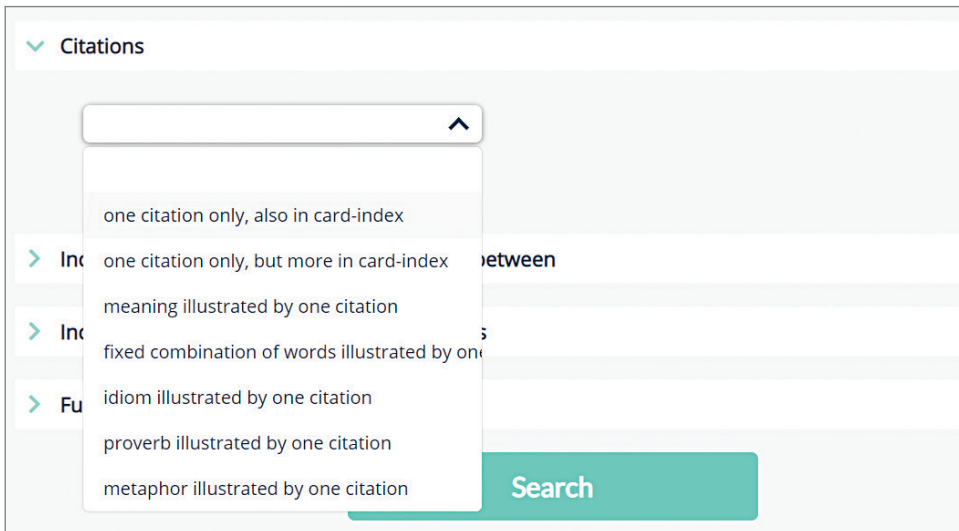
Два сегмента посвећена су претраживању речи у зависности од тога у којим су речницима посведочене. У првом се могу претражити речи које су забележене у једном или неколико речника, с тим да претрага може укључити само оне речи које су посведочене у свим изабраним речницима или у било ком од њих (слика 20). Други блок нуди исте опције, с тим да се претражују речи које нису забележене у неком од изабраних речника или ни у једном од њих.

Слика 20. Претрага према посведочености у речницима

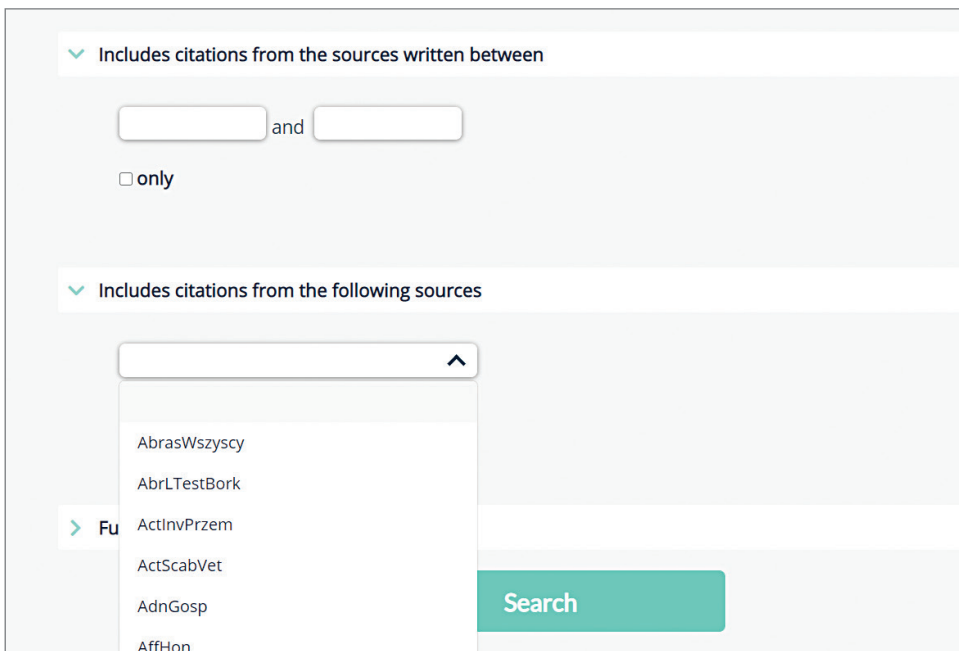
У етимолошком одељку може се претраживати према етимону или његовом делу, као и према језику из кога он потиче. Језици су дати у падајућем менију и може се изабрати више од једног, док се етимон или његов део уписује у посебно поље за претраживање.

Неколико одељака посвећено је претраживању устаљених израза. Изрази се могу претраживати у зависности од тога у ком делу речничког чланка се налазе, да ли су устаљени или не, и сл. Примери се могу претраживати у зависности од тога да ли илуструју насловну реч одреднице или одређени тип израза, као и у зависности од тога да ли картотека садржи наведени пример или већи број њих (слика 21).

Слика 21. Претрага у блоку цитата у Речнику пољског језика XVII и XVIII века

Одељак са примерима такође омогућава претрагу одредница у зависности од периода у ком је потврђена насловна реч, као и од тога у којим је конкретно изворима потврђена (слика 22).

Слика 22. Претрага према потврдама у Речнику пољског језика XVII и XVIII века

3. Модел одреднице историјског речника. Од циљева које себи поставе аутори дигиталне верзије речника зависи како ће речник моћи да се користи и до којих података ће се доћи једноставном претрагом, а шта ће захтевати више труда, попут претраживања пуног текста помоћу регуларних израза⁶. Како би кориснику било омогућено једноставно претраживање помоћу унапред одређених параметара, текст речника мора најпре бити структуриран, односно микроструктура његове одреднице мора бити експлицирана кроз обележававање њених делова. Од тога колико је детаљна структура предвиђена приликом моделирања речника зависи и колико ће параметара бити на располагању за касније претраживање. Предлог моделирања одреднице урађен је у складу са смерницама Иницијативе за обележававање текста (TEI).⁷

3.1. ЕТАПЕ СТРУКТУРИРАЊА ОДРЕДНИЦЕ. Приликом моделирања речника издвајају се његови сегменти, који су уређени у виду угњеждених структура. Основни елемент овакве структуре садржи све остале и издваја се на почетку. У нашем случају основни елемент је одредница речника, а сегментирање речника на одреднице може се назвати првим нивоом сегментације.

Након тога се сваки од издвојених основних елемената детаљније анализира и дели на саставне делове (слика 23.). Ових делова може бити произвољно много и није обавезно да свака одредница садржи сваки од њих. Ова етапа може се назвати другим нивоом сегментације.

Даље се по истом принципу наставља сегментирање сваког од елемената на онолико нивоа колико је потребно да би се обезбедиле жељене опције за претрагу.

⁶ Поред примера наведених у 2.1–2.3 уп. нпр. и дигиталне верзије Речника староруског језика XI–XIV в. на порталу slovari.ru, где је омогућена само претрага по насловним речима одредница и, за регистроване кориснике, претрага по пуном тексту помоћу регуларних израза, као и Речника руског језика XI–XVII в. <<http://web-corpora.net/wsgi/oldrus.wsgi/dict>>, који се може претраживати и по врсти речи, преводним и оригиналним изворима, жанру извора, језику оригинала (за преводне) и датирању извора или прве потврде (према тачној години или веку или пак временском интервалу).

⁷ Детаљни подаци о смерницама могу се наћи на интернет страни Иницијативе за обележававање текста <https://tei-c.org/>

ч л о в њ к m/ō 'homo': sg. nom. **ч л о в њ к**: що је швѣи ч л о в њ к њ штавѣа § 35, Ch. clk 30,¹ Кои гоедєр⁴ би ч л о в њ к њ штавѣа § 39, clk Ch. 34, ч л о в њ к њ ни едињь да се не доужит § XXII [A koi clk Ch. 29]² = *човек*: од некое стране излази човекъ § XXXIII, **dat. ч л о в њ к у**: Ако прода ... дроугомоу ч л о в њ к оу § 36, clk Ch. 31, **acc. ч л о в њ к а**: инога кога ч л о в њ к а § 32, обротивъ ч л о в њ к а или моужа или женоу § XX, **pl. nom. ч л о в њ ц и**: дори шглѣда оур'барарь, и добри ч л о в њ ц и § 9, да погют добри ч л о в њ ц и § 12,³ [dobrij clk Ch. 24],⁴ **gen. ч л о в њ к**: безъ ... добрих⁴ ч л о в њ к њ § XXI, **acc. ч л о в њ к е**: да се наидоут, кѣ ч л о в њ к е добрѣ ... наидоше вышеречен'не ч л о в њ к е St. I 3b, Ch. clkve ... clke St., да избираю, д ч л о в њ к е добрѣ § VIII, **instr. ч л о в њ ц и**: шглѣдав'ши оур'бараром⁴ и добрѣми ч л о в њ ц и § 4, Ch. c(ě)lov(e)ci Тирк., clkcy по факсимилу IV → **људје**. | ¹Увек скраћено, са неком врстом титле. Тирковић редовно допуњава: *cl(ove)k* (тако и овде) или *cl(ově)k*, омашке ће бити *c(ě)lov(e)ci IV, c(e)l(ovek)* 34. — ²У § 34 одговара ако тко. — ³У Ch. 6 одговара *људје*; за суплетивизам у множини в. нарочито St. I 3b и 4a. — ⁴У § 29 *добри људи*. • Јовић 1969: § 117.

Слика 23. Делимично сегментирана одредница

3.2. Предлог модела одреднице. На примеру једне хипотетичке одреднице, засноване на материјалу који су изложили А. Лома и Ж. Степановић у раду „Рударски законик деспота Стефана Лазаревића – модел лексикографске обраде“ даћемо предлог једног могућег модела микроструктуре одреднице у историјском речнику, који ће свој одраз наћи у могућностима детаљне претраге:

ч л о в њ к m/ō 'homo': sg. nom. **ч л о в њ к**: що је швѣи ч л о в њ к њ штавѣа § 35, Ch. clk 30,¹ Кои гоедєр⁴ би ч л о в њ к њ штавѣа § 39, clk Ch. 34, ч л о в њ к њ ни едињь да се не доужит § XXII [A koi clk Ch. 29]² = *човек*: од некое стране излази човекъ § XXXIII, **dat. ч л о в њ к у**: Ако прода ... дроугомоу ч л о в њ к оу § 36, clk Ch. 31, **acc. ч л о в њ к а**: инога кога ч л о в њ к а § 32, обротивъ ч л о в њ к а или моужа или женоу § XX, **pl. nom. ч л о в њ ц и**: дори шглѣда оур'барарь, и добри ч л о в њ ц и § 9, да погют добри ч л о в њ ц и § 12,³ [dobrij clk Ch. 24],⁴ **gen. ч л о в њ к**: безъ ... добрих⁴ ч л о в њ к њ § XXI, **acc. ч л о в њ к е**: да се наидоут, кѣ ч л о в њ к е добрѣ ... наидоше вышеречен'не ч л о в њ к е St. I 3b, Ch. clkve ... clke St., да избираю, д ч л о в њ к е добрѣ § VIII, **instr. ч л о в њ ц и**: шглѣдав'ши оур'бараром⁴ и добрѣми ч л о в њ ц и § 4, Ch. c(ě)lov(e)ci Тирк., clkcy по факсимилу IV **људје**. | ¹Увек скраћено, са неком врстом титле. Тирковић редовно допуњава: *cl(ove)k* (тако и овде) или *cl(ově)k*, омашке ће бити *c(ě)lov(e)ci IV, c(e)l(ovek)* 34. — ²У § 34 одговара ако тко. — ³У Ch. 6 одговара *људје*; за суплетивизам у множини в. нарочито St. I 3b и 4a. — ⁴У § 29 *добри људи*. • Јовић 1969: § 117.

3.2.1. Сегментирање одреднице. Приликом сегментирања одреднице водили смо се следећим поступком рада. На првом нивоу сегментације

смо, као што је већ речено, сегментирали речник на одреднице, користећи елемент `<entryFree>`, који обухвата целу појединачну одредницу.

На другом нивоу смо у оквиру одреднице (односно елемента `<entryFree>`) издвојили у елемент `<form type="lemma">` насловну реч заједно са граматичким информацијама које се односе на њу, а у елемент `<sense>` значење насловне речи.

На трећем нивоу смо у оквиру елемента `<form type="lemma">` који садржи насловну реч издвојили саму лему `<orth>` и граматичке податке `<gramGrp>`, а у оквиру елемента `<sense>` флективне облике са информацијама које иду уз њих `<re>`, као и упућенице на друге одреднице у оквиру речника `<xr type="cf">` и упућенице на литературу `<bibl>`.

На четвртном нивоу смо у оквиру елемента `<re>`, који садржи флективне облике, издвојили граматичке податке `<gramGrp>`, сам облик `<form type="variant">` и примере са подацима о извору, обједињене у оквиру елемента `<sense>`.

На следећем, петом нивоу сегментације, сегментирали смо и елемент `<sense>` који садржи примере, издвојивши сваки појединачан пример `<cit type="example">`. Елемент са граматичким подацима `<gramGrp>` сегментирали смо, у случају насловне речи, на податак о роду `<gram type="gender">` и типу деклинације `<gram type="declension">`, а у случају флективних облика на податак о броју `<gram type="num">` и падежу `<gram type="case">`. У случају глаголске одреднице, ови елементи се мењају одговарајућим елементима за означавање типа конјугације и глаголских времена и начина. Овај ниво сегментације ће нам омогућити претраживање према граматичким облицима (нпр. можемо добити све облике инструментала једнине у целом речнику, или рецимо само оне који припадају ѓ деклинацији).

На наредном, шестом нивоу сегментације, елемент који садржи појединачне примере `<cit type="example">` даље смо сегментирали на сам пример `<quote>` и на податке о извору `<bibl>`, што би нам омогућило претрагу по тексту унутар примера.

Затим, елемент који садржи податке о извору `<bibl>` даље сегментирамо на податак о месту настанка `<rs type="geo">`, наслов `<title>`, број поглавља `<biblScope unit="chapter">` и податак о времену настанка `<date>`, што би нам омогућило претрагу по тексту унутар примера или рецимо исписивање свих одредница из одређеног извора или одређеног временског периода.

Критеријуми за претрагу се могу и комбиновати, па би се тако на овом нивоу сегментације могли наћи сви примери одређеног облика глагола задате конјугације у жељеном извору и сл.

Елемент <editor> који садржи фусноте смешта се у оквиру елемента на који се дата фуснота односи.

3.2.2. ОБОГАЊИВАЊЕ ПОДАТАКА⁸. Приликом сегментирања одреднице експлицирали смо њену микроструктуру, али нисмо експлицирали све информације које су неопходне за детаљније аутоматско претраживање.

Један од важних корака који би олакшали проналажење насловне речи, али и њено повезивање са облицима записаним у другом времену или на другом простору (приликом евентуалног повезивања са другим стандардним или дијалекатским речницима) јесте и додавање *хийерлеме*, облика који се конструише на основу посведоченог облика речи, тако да изједначи разлике које би се могле појавити у односу на облике посведочене у речницима са којима ће се историјски речник повезивати.⁹ Овакав нормализован облик смешта се у атрибут елемента који садржи забележени облик насловне речи <orth norm="">.

Такође, додавање информација о извору може допринети бољој претраживости речника. Тако у оквиру елемента који садржи библиографске податке можемо уписати тип споменика (летопис, хроника, закон, лекаруша итд.) <bibl type="">, назив језика којим је писан (како би се раздвојили старосрпски од српскословенских и савремених српских примера приликом евентуалног повезивања са другим речницима) <bibl xml:lang=""> итд. Податак о датирању споменика може се дати у облику тачне године, уколико је позната <date when="">, или у облику временског интервала у коме је могао настати <date from="" to="">.

3.2.3. РЕЗУЛТАТ МОДЕЛИРАЊА ОДРЕДНИЦЕ. Након сегментирања и обogaђивања података, добијамо следећи резултат:

⁸ О обogaђивању лексикографских података код потврда из нестандардног језика в. ТАСОВАЦ – ПЕТРОВИЋ 2015: 387–388; ПЕТРОВИЋ – ТАСОВАЦ 2016: 164–166.

⁹ Неретко је облик хиперлеме идентичан стандардном, савременом облику речи, што увелико олакшава претраживање. Такав је, на пример, случај са Речничким порталом холандских историјских речника (DEPUYТ et al. 2017: 154). Историјски облици из престандардне епохе могли би се обогатити и стандардизованим или псеудостандардизованим облицима, који би се накнадно једноставније повезали са хиперлемама. Овакав начин обogaђивања већ је примењиван приликом обраде дијалекатских речника, в. ВИСКЕЛ 2013: 129; ПЕТРОВИЋ – ТАСОВАЦ 2016: 164.


```

<entryFree xml:id="ZR.човек">
  <form type="lemma">
    <orth norm="човек">чловѣк</orth>
    <gramGrp>
      <gram type="gender">m.</gram>
      <gram type="declension">o</gram>
    </gramGrp>
  </form>
</sense>
<def>homo</def>
<re>
  <gramGrp>
    <gram type="num">sg.</gram>
    <gram type="case">nom.</gram>
  </gramGrp>
  <form type="variant"><orth>чловѣк</orth>
  </form>
  <sense>
    <cit type="example">
      <quote source="ZR">що є вѣи чловѣкъ вставѣа</quote>
      <bibl type="zakon" xml:id="ZR" xml:lang="starosrpski">
        <rs type="geo" numRef="Кратово" key="1">Кратово</rs>
        <title>ЗР</title> <biblScope unit="chapter">35</biblScope>
        <date from="1575" to="1600">последња четвртина XVI в.</date></bibl>
      </cit>
    </sense>
  </re>
<re>
  <gramGrp>
    <pos>sg. nom.</pos>
  </gramGrp>
  <form type="variant"><orth>çlk</orth>
  </form>
  <sense>
    <cit type="example">
      <bibl type="zakon" xml:id="ZR" xml:lang="starosrpski">
        <rs type="geo" numRef="Ћипровац" key="2">Ћипровац</rs>
        <title>ЗР</title> <biblScope unit="chapter">30</biblScope>
        <editor>
          <floatingText>

```

Увек скраћено, са неком врстом титле. Ћирковић редовно допуњава: çl(ove)k (тако и овде) или çl(ově)k, омашке ће бити с(ě)lov(е)си IV, с(е)l(ovek) 34.

```

    </floatingText>
  </editor>
  <date when="1638">1638</date></bibl>
</cit>
</sense>
</re>

```

...

```

<xr type="cf">
  <lbl>→</lbl>
  <ref target="ZR.људје">
    <rs type="lemma">људје</rs>
  </ref>
</xr>

```

Уколико уопштимо добијени резултат, можемо дати следећи предлог модела одреднице историјског речника:

```

  <entryFree xml:id="KOD ODREDNICE">
    <form type="lemma">
      <orth norm="НОРМАЛИЗОВАН ОБЛИК">ЛЕМА</orth>
      <gramGrp>
        <gram type="gender">РОД</gram>
        <gram type="declension">ТИП ДЕКЛИНАЦИЈЕ</gram>
      </gramGrp>
    </form>
    <sense>
      <def>ДЕФИНИЦИЈА ЗНАЧЕЊА</def>
    </re>
    <gramGrp>
      <gram type="ТИП ГРАМАТИЧКЕ ИНФОРМАЦИЈЕ">ГРАМАТИЧКА
        ОЗНАКА</gram>
    </gramGrp>
    <form type="variant"><orth>ДАТИ ОБЛИК</orth>
    </form>
    <sense>
      <cit type="example">
        <quote source="KOD SPOMENIKA">ПРИМЕР</quote>
        <bibl type="ТИП СПОМЕНИКА" subtype="ПОДТИП СПОМЕНИКА"
xml:id="KOD SPOMENIKA" xml:lang="NAZIV JEZIKA">
          <rs type="geo" nymRef="MESTO" key="KOD MESTA">НАЗИВ
            МЕСТА </rs>
          <title>НАЗИВ СПОМЕНИКА</title> <biblScope unit="chapter">
БРОЈ ОДЕЉКА</biblScope>

```

```

<date from="TERMINUS POST QUEM" to="TERMINUS ANTE
QUEM">ДАТИРАЊЕ</date> {<date when="GODINA">ГОДИНА</date>}
  <editor>
    <floatingText>
      САДРЖАЈ ФУСНОТЕ
    </floatingText>
  </editor>
</bibl>
</cit>
</sense>
</re>
<re>
  ...
</re>
  </sense>
<xr type="cf">
  <lbl>STRELICA</lbl>
  <ref target="KOD ODREDNICE NA KOJU SE UPUĆUJE">
    <rs type="lemma">ОБЛИК НА КОЈИ СЕ УПУЋУЈЕ</rs>
  </ref>
</xr>

```

4. **ЗАКЉУЧАК.** Колико наша средина заостаје са израдом капиталних научних лексикографских дела можда се најбоље види на примеру историјских речника. Предрадње за њихово писање, које обухватају прикупљање, као и филолошку и текстолошку обраду писаних извора, дуго трајне су и не близу тога да у скоријој будућности буду приведене крају. Уколико почетак објављивања речника буде зависио од окончања предрадњи на колико-толико заокруженом списку извора, неизвесно је када би публикавање могло отпочети. Дигитализација не би на самом почетку убрзала процес писања и објављивања, али би стварање добро обележених корпуса и коришћење одговарајућих софтверских алата омогућило да се процес писања и објављивања у дигиталном окружењу, након почетних припрема, одвија редовно, без великих застоја, и уз сталну могућност допуњавања новим изворима и лексикографским подацима. Предложени модел структуре будуће одреднице обезбедио би услове да подаци у њима буду на различитим, бројним нивоима лако претраживи и доступни за даље научно-истраживачке анализе.

ИЗВОРИ

СРЕЗНЕВСКИЙ, И. И. *Материалы для Словаря древне-русского языка по письменнымъ памятникамъ* <<http://oldrusdict.ru/dict.html>> 21.04.2020.

*

Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku. Kraków: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 2004–. <<https://sxvii.pl/>> 23.04.2020.

Historische woordenboeken Nederlands en Fries. Leiden: Instituut voor de Nederlandse Taal, 2007–2018. <<http://gtb.ivdnt.org/search/>> 22.04.2020.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

БОГАТОВА, Г. А. Академик И. И. Срезневский и славянская историческая лексикография. *Вестник РАН* 58/4 (1988): 109–117.

ВЕКОЛОВА, Анастасия Юрьевна. Материалы для Словаря древне-русского языка по письменнымъ памятникамъ И. И. Срезневского как источник диахронического изучения субстантивного словообразования. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2. Языкознание* 29/5 (2015): 147–152 <[SHORTURL.AT/xVM36](http://shorturl.at/xVM36)>

ПЕТРОВИЋ, Снежана, Тома ТАСОВАЦ: Лексикографска анотација нестандартних облика у служби претраживости електронских речника. Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик, Ненад Ивановић (ур.). *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених иписијуа*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016, 155–168.

*

BICKEL, Hans. Fortschreitende Digitalisierung: Neue Zugriffe auf das Idiotikon. *150 Jahre Schweizerisches Idiotikon. Beiträge zum Jubiläumskolloquium in Bern*, 15. Juni 2012. Bern: Schweizerische Akademie der Geistesund Sozialwissenschaften, 2013, 121–136.

BRONIKOWSKA, Renata, Włodzimirz GRUSZCZYŃSKI, Maciej OGRODNICZUK, Marcin WOLIŃSKI. The Use of Electronic Historical Dictionary Data in Corpus Design. *Studies in Polish Linguistics* 11/2 (2016): 47–56. <<http://www.ejournals.eu/SPL/2016/Issue-2/art/7035/>> 23.04.2020.

DAF: *Les nouvelles éditions numérisées du Dictionnaire de l'Académie française*. <<https://www.dictionnaire-academie.fr/Gallica.html>> 07.09.2020.

DEPUYDT, Katrien, Jesse DE DOES, Pieter DULFF, Hindrik SIJENS. Making the Dictionary of the Frisian Language Available in the Dutch Historical Dictionary Portal. Jan Odijk, Arjan van Hessen (eds.). *CLARIN in the Low Countries*. London: Ubiquity Press, 2017, 151–165.

OED: *History of the OED*. <<https://public.oed.com/history/>> 07.09.2020.

TASOVAC, Тома, Snežana PETROVIĆ. Multiple Access Paths for Digital Collections of Lexicographic Paper Slips. Iztok Kosem et al. (eds.). *Electronic Lexicography in the 21st Century: Linking Lexical Data in the Digital Age*. Ljubljana: Institute for Applied Slovene Studies, Brighton: Lexical computing, 2015, 384–396. <<https://elex.link/elex2015/conference-proceedings/paper-25/>> 25.05.2020.

TITEL, Sabine. Historical Corpus and Historical Dictionary: Merging Two Ongoing Projects of Old French by Integrating their Editing Systems. Simon Krek, Jaka Čabej, Vojko Gorjanc and Iztok Kosem (eds.). *Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress: Lexicography in Global Contexts*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2018, 453–465.

Snežana Petrović, Sonja Manojlović

MODELING LEMMAS OF HISTORICAL DICTIONARIES
IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Summary

The aim of this paper is to present the advantages of writing and publishing dictionaries in the digital environment from the standpoints of both authors and users. The paper presents examples from three digitized historical dictionaries – Russian, Dutch (with Frisian) and Polish – and the possibilities of data retrieval enabled by the ways the lexicographic material was modeled. On the example of one lemma from the historical dictionary of Serbian, the authors propose the principles of data modeling in accordance with the international standards for text annotation.

Снежана Петровић, Соња Манойлович

СПОСОБЫ МОДЕЛИРОВАНИЯ СТАТЕЙ ИСТОРИЧЕСКИХ СЛОВАРЕЙ
В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

Резюме

В данной статье приведены преимущества создания и публикации словарей в цифровой среде с точки зрения как автора, так и пользователя. На примере трех оцифрованных исторических словарей – русского, голландского (с фризским) и польского представлены разные подходы к моделированию словарной статьи и обусловленные ими возможности поиска в электронной версии словаря. На примере одной словарной статьи авторы предлагают способ моделирования статей исторического словаря сербского языка в соответствии с международными стандартами аннотации текста.

Институт за српски језик САНУ
Етимолошки одсек
Кнез Михаилова 36, Београд, Србија
snezzanaa@gmail.com
sonjaiana.m@gmail.com